

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 29-30 (1993)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 29-30 (1993)

Μια μέρα στη Ρωμαϊκή Νικόπολη

Χρήστος Σκανδάλης

Copyright © 1970, Χρήστος Σκανδάλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σκανδάλης Χ. (2022). Μια μέρα στη Ρωμαϊκή Νικόπολη. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (29-30), 181–187. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/29573>

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΚΑΝΔΑΛΗΣ

Μια μέρα στη Ρωμαϊκή Νικόπολη¹

Ο Διοκλής είναι γιος του Λυκίσκου, κτηνοτρόφου στα Κασσωπαία όρη. Το μεγάλο τους κοπάδι, τα αιγοπρόβατά τους (γιδοπρόβατα), από το τέλος περίπου της άνοιξης ως τις αρχές του χειμώνα, βόσκουν στις ράχες και στις κορυφές των Κασσωπαίων βουνών και μόνο το βαρυχειμώνα κατεβαίνουν χαμηλά στις νότιες πλαγιές, εκεί γύρω από τα ερείπια της παλιάς πόλης Κασσώπης. Στο κοπάδι έχουν περισσότερες αίγες (κασίκες) που χρειάζονται λόγγο, θάμνους, για βοσκή και γι' αυτό δεν κατεβαίνουν στον εύφορο κάμπο, στα λιβάδια του παλιού Βουχετίου, να ξεχειμάσουν, όπως άλλοι κτηνοτρόφοι που έχουν πολλά πρόβατα.

Τέλος πάντων, η οικογένεια του Διοκλή μένει ακόμη στη στάνη και

δεν ήρθε να ζήσει στην κοντινή πρωτεύουσα, τη Νικόπολη! Η αλήθεια, όμως, είναι ότι ο Διοκλής του Λυκίσκου, ο σκληραγωγημένος νέος κτηνοτρόφος, μόλο που δε χάλασε το χατήρι του πατέρα του και μένει στα βουνά, στις στάνες, μαζί του, φαίνεται να γοητεύεται από τη ζωή στην πλούσια και πολυάνθρωπη Νικόπολη. Γι' αυτό, όλο και ζητά αφορμή να κατέβει στην πρωτεύουσα.

- Πατέρα, ήρθε ο καιρός να πουλήσουμε τα φετινά κασίκια μας. Δε βλέπεις που μεγάλωσαν κι όσα θηλάζουν ακόμη "φάγανε" τις μάνες τους! Είπε κι ο Δημάρετος, ο γιδοβοσκός πως είναι καιρός...

- Άμα είπε ο Δημάρετος ο γιδοβοσκός μας, πρέπει να γίνει η δουλειά, τον αντικόβει ο πατέρας.

1. Απόσπασμα από την ανέκδοτη μυθιστορία του Χρ. Σκανδάλη: "Στην Αρχαία Νικόπολη"

- Είναι και τ' άλλο πατέρα, δικιο-
λογιέται ο γιος· εσύ το 'λεγες και
πέρσι και προπέρσι. Να βιαστούμε
για την πώληση, πριν πλακώσουν τα
Αμπρακιώτικα κατσίκια· και τότε μέ-
νουν δεύτερα τα δικά μας, της Κασ-
σωπαίας· και πωλιούνται φθηνότερα
κι ας είναι το ίδιο νόστιμα!

- Ξέρεις Διοκλή, συμπληρώνει ο
πατέρας, εκείνα έχουν τ' όνομα από
παλιά. Κατσίκι Αμπρακιώτικο σου λέ-
ει ο άλλος. Ακόμη και σήμερα οι Ρω-
μαίοι τα προτιμούνε. «Haedus ex
Ambracia», δηλαδή κατσίκι από την
Αμβρακία, ζητάνε στις αγορές των
Ρωμαίων!

Τη μέρα που χώρισαν τα κατσίκια
από το κοπάδι και τα 'βαλαν μπρο-
στά, σαλαγώντας τα, να τα φέρουν
για πώληση στους ζωεμπόρους και
κρεοπώλες της πρωτεύουσας, το μαν-
τρόσκυλο των γιδιών, "ο Μολοσσός",
τους πήρε στο κατόπι. Έμοιαζε μ' αρ-
χαιόν ηπειρωτικό μολοσσικό σκύλο,
γι' αυτό και τότε φώναζαν έτσι. Ο γι-
δοβοσκός Δημάρετος που θα συνό-
δευε κι αυτός τα σφάγια με τ' αφεν-
τικά του, Λυκίσκο και Διοκλή, χούγια-
ξε και ξαναχούγιαξε το σκύλο, μα ε-
κείνος δε γύριζε. Τότε ο προβατοβο-
σκός τον έδεσε και τον έσυρε στη
στάνη. Εκεί για να τον ξεγελάσει, ώ-
σπου να γείρουν από τη ράχη οι άλ-
λοι, του έριξε μπόλικο τυρόγαλο στο
σκύφο να κλαπακίζει και να ξεχάσει.
Τούτος ο σκύφος δεν ήταν όπως οι
άλλοι, σκαμμένος δηλαδή σε κού-
τσουρο βελανιδιάς. Ήταν κομμάτι πη-
λόπλαστου αγγείου.

Ο δούλος Δημάρετος ψάχνοντας
στα μισοφθαρμένα ερείπια της πα-
λιάς Κασσώπης, όλο και κάτι έβρισκε
και το 'φερνε στη στάνη να κάνουν
τη δουλειά τους. Ένας πάτος μεγά-
λου βαριού σπασμένου πιθαριού με
λίγο χείλος γύρω, ήταν ό,τι έπρεπε
για σκύφος, να ταΐζουν τους σκύ-
λους!

Οι παλιοί κάτοικοι της Κασσώπης,
φεύγοντας να συνοικιστούν στη Νι-
κόπολη, παράτησαν τα βαριά δυσκο-
λομετακίνητα πράγματα νοικοκυριού,
όπως πιθάρια κρασιού, λαδιού, βα-
ριές μυλόπετρες, κ.λπ. Στη νέα κα-
τοικία θα έφτιαχναν ή θα αγόραζαν
καινούργια.

Στο δρόμο, μπροστά πήγαινε ο
Λυκίσκος καβάλα στο γαϊδούρι και
τραβώντας με σχοινί μια μάνα γίδα
να ξεγελάει τα κατσίκια ν' ακολου-
θούν. Πίσω ο Δημάρετος και ο Διο-
κλής τα σαλαγούσαν πού και πού και
είχαν την άνεση να κουβεντιάζουν.

- Μόλις δώσουμε τα κατσίκια,
Διοκλή, θα 'μαστε λεύτεροι να περ-
πατήσουμε στην πόλη, να δούμε πράγ-
ματα, ν' αγοράσουμε για τη στάνη τα
χρησιμοποιούμενα.

- Βέβαια, Δημάρετε! Μα τον Πάνα
και τις Νύμφες, θα γυρίσουμε όλη τη
Νικόπολη. "Περί λύχνων αφάς"² θα
φύγουμε απ' εκεί. Εγώ έχω καιρό να
κατέβω στην πόλη, μα εσύ Δημάρετε
τυχερέ, πήγες δυο φορές από το χει-
μώνα.

- Για δουλειά όμως! Τη μια να που-
λήσω τον κάπρο (αγριόχοιρο) που
σκοτώσατε στο φετινό κυνήγι με τον
πατέρα σου και την άλλη να πάρω το

2. Με το άναμμα των λυχναριών, με το σούρουπο

αλάτι για το αλάτισμα των γιδιών μας που είναι απαραίτητο την άνοιξη.

Τα κυνήγια, κάπροι, ελάφια, ζαρκάδια, αγριόγιδα, λαγοί, αφθονούσαν στα όρη της Κασσωπιάς, στον Τόμαρο και στ' Αθαμανικά. Κυνηγοί, κτηνοτρόφοι και χωρικοί έφερναν τα θηράματα και τα πωλούσαν στην πρωτεύουσα. Προπάντων, στους δρυμώνες των Κασσωπιαίων τρέφονταν με τα βελανίδια πολλοί κάπροι. Και τον καιρό αυτό, το κρέας κάπρου ήταν νόστιμο και πολύ ακριβό. Όπως δηλαδή στην παλιά Αμβρακία που θεωρούνταν πανάκριβο σαν το χρυσάφι και εκλεκτό σαν τον ανθό του νέκταρος. Και δεν ήταν εύκολο να δοκιμάσει ο καθένας το καπρίσιο κρέας!...

Τώρα φαινόταν ο Κόμαρος!

- Να το ένα λιμάνι, Διοκλή, δείχνει ο Δημάρετος. Τ' άλλο είναι μέσα στην Αμβρακική. Το κρύβει το ύψωμα και δε φαίνεται. Ο Κόμαρος, σου έχω ξαναπεί, είναι η ψυχή της Νικόπολης! Απ' αυτόν μπαίνει και βγαίνει ο πλούτος της! Και τα κατσίκια μας, αν τα πάρουν έμποροι για τη Ρώμη, απ' εκεί θα φορτωθούν.

Πλησιάζουν! Φθάσανε στον υδραγωγό που φέρνει το νερό από την πηγή του ποταμού Αφά στη Χαράδρα. Κάπου τρύπησε το νεραύλακο και πετάγεται μικρός πήδακας. Τα κατσίκια τρέχουν και γλείφουν το νερό.

- Θα είναι από το σεισμό τις προάλλες η ρωγμή και δεν τον επισκεύασαν φαίνεται τον υδραγωγό, παρατηρεί ο Λυκίσκος.

- Τί να πρωτοφτιάξουν, αφεντικό, λέει ο Δημάρετος. Όσπου να διορθώσουν τη μια βλάβη, έρχεται άλλη, αφού οι σεισμοί εδώ στη Νικόπολη εί-

ναι συχνότεροι από τις επιδημικές ασθένειες.

Προχώρησαν αρκετά ζυγά-ζυγά στον υδραγωγό, αλλά μετά τον δρασκελίσαν και έπιασαν το ριζό του λόφου για να κόψουν δρόμο.

- Διοκλή, πίσω ακριβώς από το λόφο, όπως θα ξέρεις, είναι το ιερό που έφτιαξε ο Αύγουστος. Εκεί είναι στημένο και το χάλκινο γαϊδούρι, ο Νίκων, με τον αφέντη του Εύτυχο. Μοιάζει αληθινό και να ξέρεις, αν το δει το δικό μας αρσενικό, θα γκαρίσει και θα ορμήσει κατά πάνω στο χάλκινο!

Γελούνε όλοι, ξεκαρδίζονται με το αστείο του Δημάρετου. Μια έπαυλη (εξοχική κατοικία) φαίνεται κάτω μακριά προς την παραλία.

- Είναι των πλουσίων Ρωμαίων οι επαύλεις, Διοκλή, εξηγεί ο Δημάρετος. Υπάρχουν πολλές τέτοιες γύρω από τη Νικόπολη, μέσα στο δρυμώνα και στο πράσινο, από την παραλία του Ιονίου και στις άλλες μέσα στον κόλπο της Αμβρακικής. Και δεν έχουν μόνο τις επαύλεις εδώ οι Ρωμαίοι, αλλά και τεράστιες κτηνοτροφικές μονάδες. Κοίταξε πίσω, όσο ξεκαθαρίζει το μάτι σου στις παραλίες του Ιονίου κι ακόμη πάνω στα παχιά λιβάδια του Θύαμη και ψηλότερα, βορειότερα, στο Βουθρωτό είναι αμέτρητα τα κοπάδια βοδιών, αλόγων, αιγοπροβάτων. Κι απ' εδώ, στην ευφορότατη πεδιάδα, ανάμεσα στις παλιές πόλεις Βουχέτιο και Αμβρακία, οι Ρωμαίοι που έγιναν Ηπειρώτες, έχουν εξοχικές κατοικίες και τρέφουν πολλά κοπάδια βοδιών, αλόγων, προβάτων.

Πέρα από το Προάστιο και έξω από τα τείχη, τους περίμεναν οι ζωέμ-

ποροι. Ρωτούσαν στην αρχή, αν είναι Αμπρακιώτικα τα κατσίκια, μα ύστερα τα έπαιρναν, γιατί και τούτα ήταν νοστιμότητα.

Τώρα, είναι ελεύθεροι πια να περπατήσουν στο μεγάλο φόρουμ, στην αγορά, στους δρόμους και στις πλατείες, στα εργαστήρια, στα καταστήματα. Ο Διοκλής κι ο Δημάρετος οι δυο τους, ο πατέρας μόνος του!

Ο νέος δεν αποχωριζόταν το γερο-Δημάρετο, όταν κατέβαιναν στη Νικόπολη. Τούτος ο δούλος, αν και γιδοβοσκός, ήταν έξυπνος και πολυμαθής άνθρωπος. Γνώριζε γραφή και ανάγνωση στην ελληνική και λίγο στη Λατινική. Νέος είχε δουλέψει σε αφεντικό από γενιά Ρωμαίων πολεμιστών, που είχε εγκατασταθεί εδώ στα χρόνια του Οκταβιανού. Λοιπόν, όντας δούλος και μεγαλώνοντας με τα γραμματισμένα παιδιά του κυρίου του έμαθε κι αυτός γράμματα. Μάλιστα, ο πατέρας των παιδιών του αφεντικού του εκείνου, είχε μαθητεύσει στη Σχολή του Επίκτητου στη Νικόπολη. Τώρα η θύελλα της ζωής έφερε το Δημάρετο στο βουνό γιδοβοσκό! Τυχερός ο Διοκλής του Λυκίσκου, όμως, που βρήκε τέτοιο καλό δάσκαλο!

Πρώτα-πρώτα ο δρόμος τους έφερε στην ψαραγορά, στο Piscatorium, που το λέγανε ακόμη μερικοί στα ρωμαϊκά.

- Πάνα μου και Απόλλωνα, εδώ πνίγεσαι στο ψάρι! κάνει ο Διοκλής.

Κι είχε δίκιο το βοσκόπουλο! Τα ψάρια στην αγορά της Νικόπολης ήταν αφθονότερα κι από το σιτάρι! Ο Αμβρακικός κόλπος γέμιζε την αγορά της! Κτένες (χτένια), γαρίδες, καλαμάρια, σουπιές, μπαρμπούνια, γεμά-

τα τα μεγάλα καλάθια. Κι όσο για τους κεστρείς (κέφαλους), βρωμούσε ο τόπος, που λένε! Σε αφθονία το ψάρι αυτό και δεν το κολλούσε ο κόσμος! Πολλοί το συχαίνονται. Μόνο οι δούλοι και οι φτωχοί χωρικοί αγόραζαν τους κεστρείς με το καλάθι και πολύ φτηνά!

Ο Δημάρετος διάλεξε αρκετά και καλά ψάρια να τα πάρουν στη σάνη. Μπαίνουν στις συνοικίες, στις γειτονιές με τα εργαστήρια. Αλλού είναι τα χαλκεία (χαλκωματάδικα) και τα σιδηρουργεία, αλλού τα πηλοπλαστεία με τα κεραμικά. Οπωσδήποτε, τα εργαστήρια που ενοχλούν τους πολίτες με τα "τσαγκ-τσούγκ" και τους πολλούς θορύβους είναι κάπως απόμερα.

Σκέκονται στο χαλκείο. Παραγγέλλουν κουδούνια για τα γιδοπρόβατά τους. Στο σιδηρά διαλέγουν ένα καλό ψαλίδι για το κούρεμα των γιδοπροβάτων. Γυρίζουν και στα πηλοπλαστεία, στα κεραμικά. Δεκάδες πήλινα αγγεία. Από μικρά λυχνάρικια, μέχρι πιθάρια μεγάλα που να χωρούν μέσα όρθιο δεκάχρονο παιδί! Να, εκείνος ο τεχνίτης έχει και σφραγίδα με τ' όνομά του στα κεραμικά. Ο Δημάρετος διαβάζει: "ΛΟΥΚΙΟΣ". Κι ο διπλάνος το ίδιο. Ο Διοκλής προσπαθεί. Καταφέρνει να διαβάσει: "ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ". Ο Δημάρετος σπεύδει να εξηγήσει.

- Έχει το όνομα του παλιού δασκάλου της Νικόπολης Επίκτητου αυτός ο τεχνίτης πήλινων.

Αγόρασαν ένα πήλινο λυχνάρι που ήταν φτηνότερο από τα χάλκινα, για τους θεούς των μανδριών τους. Ο Διοκλής το διάλεξε να έχει πάνω ανάγλυφη εικόνα τον Πάνα, που τρα-

βά τράγο από το πόδι.

Προχωρούν προς το κέντρο της πόλης. Τα καταστήματα, το ένα κολλητά στ' άλλο. Βαφεία που πωλούν κάθε είδος βαφής. Η προρφύρα πολύ ακριβή! Υπήρχαν και στη Νικόπολη εργαστήρια που βγάζανε από το θαλασσινό οστράκιο το πορφυρό χρώμα. Όπως έμαθαν ο Δημάρετος με το Διοκλή, τη μέρα αυτή οι πορφυροποιοί και τα εργαστήρια ήταν ανάστατα! Ετοιμασία πάνω στην ετοιμασία! Θα ερχόταν για έλεγχο ο Θεοπρέπης. Τούτος ήταν ο επίτροπος του αυτοκράτορα στα πορφυρευτικά της Ηπείρου.

Εκεί είναι και τα καταστήματα που εμπορεύονταν τον τυμφαικό γύψο. Αυτός χρησιμοποιούνταν για τη λεύκανση των ενδυμάτων.

Το αλάτι σωρός στις αποθήκες! Τραβιόταν όλο προς τις βορεινές ηπειρωτικές και ελληνικές πόλεις. Το αντάλλαζαν με κερί, μέλι, ακατέργαστα μέταλλα. Ακόμη και το λάδι, τα κεραμικά, τα κατεργασμένα μέταλλα, ζητιούνταν σ' αυτές τις περιοχές.

Στα ξυλουργεία στοιβές η ξυλεία! Όλη δρύινη. Υλοτομούνταν στους δρυμώνες των Κασσωπαίων ορέων και του Τόμαρου και φορτωνόταν η περισσότερη στα λιμάνια της Νικόπολης, με προορισμό τα ναυπηγεία των Ρωμαίων στην Ιταλία.

Φτάνουν στα μαρμαρογλυφεία, στα μαρμαράδικα. Αυτά είναι στις άκρες της πόλης και προς τα νεκροταφεία. Οι μαρμαρογλύφοι πελεκούν, σκαλίζουν, σμιλεύουν, αγάλματα, κίονες, κιονόκρανα, βωμούς για τα ιερά και τους ναούς, μαρμαρόπλακες για τα σπίτια. Περισσότερη δουλειά κάνουν με τις ταφόπετρες. Σκαλί-

ζουν καλλιγραφικά πάνω στις επιτύμβιες πλάκες το όνομα τ' αποθαμένου, την ηλικία και τη λέξη "Χαίρε". Σκαλίζουν σε μαρμαρόπλακες αναθηματικές επιγραφές, αφιερώσεις στους θεούς δηλαδή, κατά παραγγελία Νικοπολιτών. Ο Δημάρετος διαβάζει την καθαρή επιγραφή που μόλις τελείωσε ο μαρμαρογλύφος: «ΚΛΑΥΔΙΑ ΑΥΓΗ ΕΤΩΝ Ο' ΧΑΙΡΕ» (Κλαυδία Αυγή, ετών 70, χαίρε). Μετά σχολιάζει:

- Επιτύμβια πλάκα για τάφο γριάς που μόλις πέθανε. Στα εβδομήντα της πάει! Ζωή στα παιδιά και τα εγγόνια της!

Κι άλλα κι άλλα ακόμη καταστήματα και εργαστήρια, μικρά και μεγάλα! Το εμπόριο είναι η ζωή της Νικόπολης και ο Κερδώς Ερμής ιδιαίτερα αγαπητός!

Το νόμισμα, αργυρό και χάλκινο, τρέχει σαν το νερό στην αγορά της Νικόπολης! Και, μόλο που η πόλη και η περιοχή είναι μια ρωμαϊκή επαρχία, συνεχίζει από τα χρόνια του Οκταβιανού να 'χει το δικό της νόμισμα και το νομισματοκοπείο της.

Εδώ, οι περισσότερες κοπές νομισμάτων, έχουν θέμα τον Αύγουστο, τη νίκη στο Άκτιο, τους Ακτιακούς αγώνες, τον Απόλλωνα. Και επιγραφές: «ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΤΙΣΤΗΣ, ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑ, ΙΕΡΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ, ΙΕΡΑΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, ΑΚΤΙΑ». Αλλά και για το θεό του εμπορίου κόπηκαν νομίσματα, όπου ο Ερμής εικονίζεται με κηρύκειο και βαλάντιο!

Μπαίνουν τώρα στην καρδιά της πόλης, στη μεγάλη αγορά, στο φόρουμ με τα δημόσια κτίρια που ξεχωρίζουν για τον όγκο και τη μεγαλοπρέπεια.

- Ποπό ανδριάντες! κάνει έκπλη-

κτος ο Διοκλής και ας τους έχει ξαναδαεί. Πάνω σε μαρμάρινα βάθρα στέκονται αγάλματα και ορειχάλκινοι (μπρούτζινοι) ανδριάντες. Επιγραφές κάτω δείχνουν τον τιμώμενο, τον καλλιτέχνη γλύπτη ή περιγράφουν με συντομία το σκοπό της ίδρυσης του μνημείου.

Ο Διοκλής, μια και δυσκολεύεται πολύ να διαβάσει τις επιγραφές, σκέκεται και θαυμάζει περισσότερο την τέχνη τους.

Πολλά αγάλματα και αναθηματικές στήλες για τον Αύγουστο! Και δικαιολογημένα, αφού ήταν ο ιδρυτής της Νικόπολης. Να, σ' εκείνα τα βάθρα οι επιγραφές φανερώνουν ποιοί έκαναν την αφιέρωση και τίμησαν τον Οκταβιανό. Ο Δημάρετος διαβάζει μια για χάρη του Διοκλή: «ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙΣΑΡΙ, ΘΕΟΥ ΥΙΩΙ, ΣΕΒΑΣΤΩΙ ΑΙΓΕΙΟΙ».

Ο Διοκλής ερωτά για το μεγάλο κτίριο. Ο Δημάρετος εξηγεί.

- Αυτό είναι το Διοικητήριο. Μένει ο επίτροπος του αυτοκράτορα, ο διοικητής της επαρχίας Ηπείρου. Τώρα επίτροπος-διοικητής μας είναι ο Λεύκιος Τιτίμιος Κλωδιανός. Βλέπεις εκείνον τον ανδριάντα μπροστά στο Διοικητήριο; Είναι του Οφέλλιου (Offellius), παλιότερου επίτροπου-διοικητή. Τον έστησε με απόφαση της βουλής Νικοπολιτών ο Μνηστήρας, που ήταν βοηθός του επιτρόπου αυτού στην Ήπειρο.

Μερικοί στρατιώτες οπλισμένοι διάβαιναν μπροστά στο Διοικητήριο.

- Νικοπολίτες είναι; ρωτά ο Διοκλής.

Όχι, τ' απαντά σιγά ο Δημάρετος. Πρέπει να 'ναι Λακεδαιμόνιοι, γιατί αυτοί έχουν το προνόμιο από την ε-

ποχή του Οκταβιανού να φέρουν όπλα. Τότε στη ναυμαχία του Ακτίου ήταν σύμμαχοί του. Κι αν είναι Νικοπολίτες οι στρατιώτες, πρέπει να διαλέχτηκαν από Ηπειρώτες πολύ φίλους των Ρωμαίων!

Βρέθηκαν και στο ναό της Κελκαίας Αρτέμιδας. Ιερός ο χώρος! Τους καταλαμβάνει δέος! Εδώ είναι πολλά τα θαυμαστά! Να η τιμητική αφιέρωση στη Δικαία του Δημάρετου. Αυτή ήταν η πρώτη ιέρεια της Αρτέμιδος Κελκαίας, μετά την ίδρυση της Νικόπολης. Θαυμαστός και ο βωμος που είναι αφιερωμένος στη θεά. Η επιγραφή δείχνει πως είναι αφιέρωμα της Σαβίνης Σεβαστής στην Αρτέμιδα Κελκαία. Η Σεβαστή αυτή Σαβίνη δεν είναι άλλη από τη σύζυγο του αυτοκράτορα Ανδριανού· και έκανε την αφιέρωση, όταν επισκέφτηκε τη Νικόπολη με το σύζυγό της, εκατό περίπου χρόνια μετά το θάνατο του Αυγούστου Οκταβιανού.

Τους βρήκε επιτέλους ο Λυκίσκος, που τους έψαχνε στην πολυκοσμία της πρωτεύουσας. Ήταν μπροστά στο ωρολόγιο και το αποθαύμαζαν!

- Πατέρα, κοιτάζουμε το ωρολόγιο, σπεύδει να τον καθησυχάσει ο Διοκλής. Έχουμε ώρες ακόμη...

- Αφού συμβουλευέσθε το ωρολόγιο, τότε πρέπει να ξέρετε ότι οι ώρες που μένουν ως το νύχτωμα, είναι όσες χρειαζόμαστε να φθάσουμε στο ποιμνιοστάσιό μας στην παλιά Κασσώπη.

Το ωρολόγιο (ηλιακό βέβαια), όπως έδειχνε και η επιγραφή, το είχε κατασκευάσει η Κλαυδία Νικηφορίδα, υποδιακόνισσα του ναού της Κελκαίας Αρτέμιδας, μαζί με τον επίσης υ-

ποδιάκονο της Θεάς Σέξτο Κουμείνιο Σουπέρβο. Όλα, και το ωρολόγιο και ο κίονας και η βάση, με έξοδα των δύο είχαν γίνει.

Βγαίνοντας από τη βορεινή πύλη της Νικοπόλεως, πέρασαν και από το Προάστιο. Κι εδώ πολύς κόσμος! Άλλοι έκαναν τον περίπατό τους ή αναπαύονταν στα βαθύσκια δένδρα τους άλσους και άλλοι έμπαιναν και έβγαιναν στις θέρμες (στα λουτρά). Στο γυμνάσιο γυμνάζονταν αθλητές. Ετοιμάζονταν για τα Άκτια της χρονιάς εκείνης. Στο θέατρο είχαν πρόβες. Ετοιμάζαν κάποια τραγωδία. Προσκυνητές ανέβαιναν αργά-αργά στο ιερό τέμενος στο λόφο. Εκεί ήταν ακόμη ακουμπισμένα στο κρηπίδωμα τα έμβολα από τη νίκη στο Άκτιο. Πέρασαν και το Προάστιο και έπιασαν τη δυτική πλαγιά του λόφου με το Ιερό. Τώρα έφθανε στ' αυτιά τους ο απόηχος μόνο από την πολυάνθρωπη πρωτεύουσα της Ηπείρου, ενώ ο ήλιος χαμήλωνε στον ορίζοντα στο Ιόνιο πέλαγος, αντίκρου από τον Κόμαρο.

Στο δρόμο ο Λυκίσκος δε σώπασε. Ήθελε και αυτός να μιλάει και να λει τί είδε και άκουσε στη Νικόπολη για τη νέα θρησκεία.

Πράγματι, εκείνη τη μέρα, όπως έκανε κι άλλες φορές, πήγε και ά-

κουσε αυτούς που μιλούσαν για τη θρησκεία κάποιου Ιησού από την Ιουδαία.

- Τί να πω, γιε μου Διοκλή και δούλε μου Δημάρετε, έκανε ο Λυκίσκος. Άκουσα να λένε πράματα και θαύματα για τη νέα θρησκεία!

Κι άλλα ακόμη τους είπε ο Λυκίσκος. Ότι κάποιοι έμποροι Ιουδαίοι που εγκαταστάθηκαν στη Νικόπολη από τον καιρό του Επικτήτου και παλιότερα ακόμη, είχαν το δικό τους Θεό - έναν, όπως έλεγαν! Ότι στην ίδια θρησκεία πίστεψαν και Νικοπολίτες και απαρνήθηκαν τους παλιούς θεούς. Ότι στην αγορά, αρκετοί Νικοπολίτες κουβεντιάζουν για τη νέα θρησκεία!

Ο Διοκλής που τα άκουγε αυτά έλεγε πως οι θεοί όλοι θα τους εκδικηθούν και ο Δίας θα ρίξει τους κεραυνούς να τους κάψει! Ο γερο-δούλος Δημάρετος που ήξερε πολλά για τη νέα θρησκεία και κρυβόταν από φόβο και ντροπή στ' αφεντικά του, τώρα ξεθάρρεψε κι έλεγε χαμογελώντας:

- Εγώ δε θα ζω τότε· γρήγορα όμως βλέπω να τρίξουν τα θέμελα των ναών μας· όχι από σεισμό, αλλά από τη νέα θρησκεία.

Με το σούρωπο έφθασαν στη στάνη κι ευχαρίστησαν τον Πάνα!